

Nr 181.

Av herr Norup m. fl., om åtgärder i syfte att begränsa och avveckla krisförvaltningen.

Med stor lojalitet och förståelse har en överväldigande del av vårt folk så länge kriget varade funnit sig i krisregleringar, ransoneringar och annat statstvång av mycket ingripande art. Man fann det naturligt, att under en tid, då kriget rasade nära inpå vårt lands gränser, inte heller det svenska folket kunde ha det som förut. Likaledes fann man ofrånkomligt, att när krig och blockader stängde handelsvägarna, skulle svårigheter kunna uppstå både i fråga om vår inhemska produktion, i den mån den behövde importerade förnödenheter och drivmedel, och direkt när det gällde tillgången på importvaror för den enskildes förbrukning. Det var en god grund att bygga på i fråga om olika slag av statsregleringar, att den enskilde var inställd på och accepterade såsom rätt och riktigt, att staten skulle söka på ett rättvist sätt fördela vad som det var ont om.

Allt eftersom krigsåren gingo, uppstod även i vårt land en viss krigströtthet, förklarligt nog, fastän vårt folk varit så lyckligt att slippa krigets elände och berörts mera indirekt av följdverkningarna. När kriget upphörde och vägarna över haven åter öppnades, förvandlades situationen även psykologiskt. Detta så mycket mera som vårt lands ekonomiska läge på auktoritativt håll förklarades vara gott, vår produktionsapparat var oförstörd och inriktad på framställande av varor, som voro begärliga ute i världen, och valutatillgången var betydande. Med glädje hälsades också de möjligheter, som ställdes i utsikt om större frihet för produktionen och den enskilde, för enskilt initiativ och handlingskraft. Man fann det naturligt, att det statstvång i form av krisregleringar och ransoneringar, som lojalt burits under kriget, nu skulle bort fortast möjligt. Det var en förhoppningarnas tid för vårt folk, och dessa förhoppningar voro högt spända på grund av de styrandes förespeglningar.

I anslutning till statsverkspropositionen 1946, dåvarande elfte huvudtiteln, framlades av dåvarande folkhushållningsministern ett slags plan för krisregleringarnas avveckling, och detta program erhöll ökad betydelse, då det framlagda förslaget bifölls av riksdagen. Det angavs klart, att regeringen räknade med att försörjningslägets förbättring skulle komma att fortskrida så snabbt, att statens industrikommission och även statens trafikkommission skulle kunna upphöra med sin verksamhet omkring årsskiftet 1946/47 och att de övriga krisorganens arbetsuppgifter skulle i väsentlig grad minskas under budgetåret 1946/47. Denna uppfattning framhölls ytterligare genom statsverkspropositionens förslag, att anslagsäskandena för krisförvaltningen skulle beräknas, icke som dittills på grundvalen av verkliga kostnader då

propositionen avgavs, utan utifrån beräkningar om en successiv minskning fram mot den tid, då avvecklingen ansågs böra vara genomförd. Departementschefen medgav, att en viss osäkerhet kunde vara förbunden med ett sådant sätt för anslagsberäkningen, men fann det vara ett smidigt sätt att undgå olägenheterna att giva anslagen karaktär av förslagsanslag. Såsom berörts bifölls förslaget av riksdagen.

Redan vid höstriksdagen 1946 visade det sig emellertid av den redogörelse, som av dåvarande t. f. folkhushållningsministern avgavs i anslutning till prop. nr 311, att resultatet blivit mindre gynnsamt. I många fall hade, sades det, restriktionerna kommit att bibehållas längre än beräknats och på vissa områden till och med blivit skärpta. Det nämndes redan i detta sammanhang, att det förvärrade ekonomiska läget föranlett en effektivisering av den statliga priskontrollen i samband med åtgärder för kontroll av import och export. Anslagen till krisorganen hade så gott som över lag visat sig otillräckliga, och i ett par fall hade resultatet blivit, att hela det anslagna beloppet inte räckte till för mer än halva budgetåret. Anslagsförbrukningen hade tagit en sådan omfattning, att föredragande statsrådet inte ansåg det rådligt att anlita den »smidiga» möjligheten att överskrida anslagen utan såg sig nödsakad att begära ytterligare medel på tilläggsstat.

Riksdagen beviljade också pengarna. Uppenbart är emellertid, att man inte var synnerligen tillfredsställd med den vändning som regeringens aktion för att avskaffa krisförvaltningen tagit. I skrivelse den 26 november 1946 (nr 508) uttalade riksdagen nämligen ett beklagande av att avvecklingen icke skett så snabbt, som i 1946 års statsverksproposition ställts i utsikt. Man betonade också förvissningen om att denna avveckling skulle komma att successivt genomföras så snart som möjligheter härför förelåge. I samband med statsverkspropositionen 1947 uttalade dåvarande folkhushållningsministern sig på grund av gjorda erfarenheter för en återgång till tidigare sätt att beräkna anslagen för krisförvaltningen. Dess slopande kunde, sade han, icke genomföras under budgetåret 1947/48, men en avveckling borde i viss omfattning kunna genomföras — exempelvis borde trafikkommissionens verksamhet kunna bringas att upphöra — och statsrådet menade, att man med hänsyn till avvecklingen kunde befara att anslagen beräknats för högt.

Årets statsverksproposition, tolfte huvudtiteln, ger emellertid besked om att åtgärderna under 1947 i stort sett gått i en helt annan riktning. Riksdagen hade för krisförvaltningen beviljat till avlöningar kr. 9 815 000 samt till omkostnader därför kr. 3 246 000 eller tillsammans kr. 13 061 000. Regeringen har emellertid till avlöningar anvisat kr. 16 964 000 och till omkostnader kr. 7 497 000 eller i en summa kr. 24 461 000. Anslagen ha således överskridits med närmare 90 procent eller kr. 11 400 000.

Priskontrollnämndens befattningshavare hade under året ökat något i antal. Bränslekommissionens befattningshavare hade också vuxit i antal, och detta trots att dess byrå för utrikeshandel överflyttats till handelskommissionen. Industrikommissionens befattningshavare hade också blivit fle-

ra — 243 per ¹⁵/₁₂ 1946 och 289 vid samma tid 1947. Trafikkommissionen har inte avslutat sin verksamhet. Dess befattningshavare ha dock minskats med 22. En något större reduktion visar livsmedelskommissionen, där trots ökat arbete i anledning av försämrad skörd antalet befattningshavare reducerats från 228 till 202. Man fäster sig vid att några siffror inte lämnats angående befattningshavarna i handelskommissionen. En viss oro är också motiverad i anledning av att detta krisförvaltningsorgan överflyttats från det under kriget tillkomna folkhushållningsdepartementet till handelsdepartementet. I tionde huvudtiteln lämnas några siffror angående dess verksamhet. I anslag för året hade lämnats tillsammans 800 000 kr., men regeringen har därför anvisat 3 157 000 kr. För nästa budgetår är ett föga lägre belopp beräknat. Man fäster sig också vid att kommissionen bringat sina befattningshavares anställningsförhållanden på tal, men handelsministern har inte tagit ståndpunkt därtill, utan upplyser att *spörsmålet att bereda befattningshavare inom krisförvaltningen fastare anställning nu utredes inom finansdepartementet.*

Beträffande motiveringen för denna med hänsyn till tidigare uttalande märkliga utveckling har folkhushållningsministern särskilt hänvisat till försämringen av landets valutapolitiska läge, som angivits ha framtvingit den skärpta regleringen av importen. Dessutom nämns den dåliga skörden och knappheten på jordbruksprodukter såsom en följd av sommarens torka. Torkan anges också ensam som vållande av den kraftiga beskäringen av elektrisk kraft. Vidare framhålles att landets ekonomiska läge i övrigt nödvändiggjort upprätthållande och i vissa fall skärpning av priskontrollen. I den mån torkan vållat svårigheterna vill man livligt hoppas, att en bättre väderlek skall ge snar bot. Uppenbart är att det är valutapolitiken och i allmänhet penningpolitiken som föranlett den nya inriktningen av åtgärder och organ, tillkomna i annat sammanhang. Man fäster sig vid den totala lägesförskjutningen i jämförelse med tiden under kriget. Då grep man till regleringar och ransoneringar på grund av att importen var spärrad utifrån. Nu är det närmast såsom en konsekvens av vårt eget lands handelspolitiska utveckling som statsrådet till och med talar om att »omöjligt är icke, att importrestriktionerna framtvinga nya regleringar».

I anslutning till uttalanden om dessa framtidsutsikter synes det angeläget att betona, att sådana omständigheter icke ge samma gynnsamma atmosfär för krisregleringar och ransoneringar som då svårigheterna bereddes vårt folk av åtgärder från främmande makter, som stängde importen. Skäl av såväl principiell, praktisk och — inte minst — psykologisk art tala för att man här framgår med den största försiktighet. Tvivel kunna exempelvis vara rådande i fråga om det riktiga och kloka i att företaga en pappersransonering av den omfattning som skett det ena året för att skrapa samman varor för export i syfte att skaffa »hårdvaluta», sedan året förut en diskutabel prispolitik berett svårigheter för landets export av pappersmassa. När pressens fria verksamhet i detta sammanhang beskäres ge-

nom brist på papper, kan man dock inte bortse från att det är fråga om svårigheter, som myndigheternas planhushållning skapa av angivna skäl.

Det är uppenbart, att man måste vara mycket försiktig, för att söka bevara eller återvinna den lojalitet och den goda vilja från allmänhetens sida, som är en så nödvändig förutsättning för statsingripanden av sådan art och på för den enskilde, för näringslivet och dess organisationer känsliga områden. Folkhushållningsministern säger trots allt i år:

»Från folkhushållningsdepartementets sida utövas — — — noggrann tillsyn över att krisförvaltningen icke erhåller större omfattning än omständigheterna kräva, och att, där avvecklingsåtgärder kunna vidtagas, sådana utan uppehåll äga rum».

Allmänheten, som tagit del av tidigare utfästelser och löften om krisförvaltningens snara avveckling men sett huru organen åter börjat växa på olika områden, medan kostnaderna ökas och arbetskraft i stor utsträckning där absorberas, står tveksam inför nya förespeglingar. Man erinrar sig också exempel, som inte anses tala i rätt riktning. I stora delar av vårt folk har exempelvis uppfattningen vunnit spridning, att tiden är väl mogen att under visst läge slopa köttransoneringen. Denna uppfattning delas av representanterna för konsumentkooperationen och för den enskilda handeln liksom också av jordbrukarnas organisationer. Krav härpå, stödda på sakkunskap och erfarenhet på området, ha emellertid inte mötts av förståelse på håll där man säger sig noga akta på tillfällen att avveckla krisåtgärder i möjlig utsträckning. Det vore önskvärt, att man från ansvarigt håll i handling visade sin goda vilja att verkligen åstadkomma något för att göra slut på krisregleringarna. I överensstämmelse med den uppfattning som ovan kommit till uttryck och under åberopande av tidigare uttalanden från regering och riksdag föreslås,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa att beträffande utnyttjande av regleringar och ransoneringsringar för uppgifter, som inte vid kristidslagstiftningens genomförande ursprungligen avsågos, den största försiktighet iakttages samt att de tidigare strävandena att avveckla krisförvaltning, regleringar och ransoneringsringar med all kraft fullföljas.

Stockholm den 23 januari 1948.

Sam. B. Norrp.

Per Persson

J. Onsjö.

i Norrby.

Per Svensson

Hj. R. Nilson

J. W. Pettersson

i Stenkyrka.

i Spånstad.

i Norregård.

K. E. Hansson

Nils G. Hansson

Arvid Jonsson

i Skedga.

i Skegrie.

i Skedsbygd.